

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ

О. В. Мязкова,
аспірант, Національний університет
"Києво-Могилянська академія"

У статті розглянуто економічний зміст реструктуризації системи управління підприємств автомобілебудування. Досліджено економічний зміст понять "управління", "менеджмент", "система управління". Доповнене визначення "системи управління" та "реструктуризації системи управління".

The author considers basic theoretical approaches of restructuring of the control system of enterprises of motor industry. Economic maintenance of concepts of management is explored, management, control system. Complemented determination of the "control system" and "restructuring of the control system".

ВСТУП

В умовах динамічно змінного зовнішнього середовища реструктуризація стала об'єктивним процесом неперервної зміни поточного стану автомобілебудівних підприємств та необхідною умовою підвищення їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Проблемам реструктуризації приділяється досить велика увага з боку науковців як закордонних, так і вітчизняних. Дослідженню теоретичних питань реструктуризації системи управління присвячено значну кількість робіт зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: І. Бланк, А. Азріліян, Ю. Брігхем, Б. Гурне, О. Крайник, І. Лепьохіна, Н. Мартиненко та ін.

Разом з тим низка питань щодо визначення системи управління та її реструктуризації потребує додаткових досліджень. Досі не існує єдиної точки зору щодо реструктуризації системи управління, зокрема автомобілебудування. Реструктуризація системи управління підприємства в умовах швидких змін господарського середовища є надзвичайно актуальною і поки недостатньо дослідженою в Україні. Саме цим і обумовлена актуальність проведеного дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — розгляд та систематизація головних теоретичних положень щодо економічного змісту реструктуризації системи управління підприємств автомобілебудування.

РЕЗУЛЬТАТИ

У науковій літературі існує досить багато визначень поняття "реструктуризація системи управління", але чіткого досі так і не існує. Перш ніж розпочати розгляд поняття "реструктуризація системи управління" варто зупинитися на розгляді таких складових даного поняття, як "управління", "система управління", "реструктуризація".

Термін "управління" досить часто у багатьох джерелах розглядають поряд з таким терміном як "менеджмент". Поняття "управління" та "менеджмент" є взаємозамінними. Підставою для взаємозамінності понять "управління" і "менеджмент" є однакова сутність категорій, що виражаються українським словом "управління" і англійським "менеджмент". Це знаходить відображення у визначеннях цих понять в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, де розкривається їх зміст.

М. Мартиненко під поняттям "управління" розуміє визначення мети та факту її досягнення за допомогою необхідних і достатніх способів, засобів та впливів [7, с. 13]. При цьому зазначається, що дане поняття справедливе для будь-яких об'єктів, може бути застосоване будь-якими суб'єктами, та не змінюється під впливом часу.

У Оксфордському російсько-англійському словнику слово "управління" перекладається англійською мовою такими термінами, як management, administration, direction, які розглядаються як синоніми.

Зміст поняття "менеджмент" розкривається багатобічно:

— менеджмент як спосіб управління, кері-

вництва, направлення або контролю; — це мистецтво управління і керівництва; це люди, контролюючі і спрямовуючі роботу організації, а також управлінський персонал.

Менеджмент — це ефективне використання і координація таких ресурсів, як капітал, будівлі, матеріали і праця для досягнення заданих цілей з максимальною ефективністю [5]. Менеджмент і управління в спеціальній літературі розглядаються з одних і тих же позицій, що відображено в табл. 1, де приведені найчастіше вживані підходи до визначення їх сутності і ролі в суспільстві. Такий збіг не випадковий, оскільки його основу складають об'єктивні процеси суспільного розвитку, що роблять вплив на інтерпретацію понять і підходи до розкриття їх змісту. Враховуючи вищесказане, вважаємо за можливе використовувати терміни "менеджмент" і "управління" як тотожні.

Розкриваючи зміст поняття "управління", необхідно наголосити на наступному. У даний час поширена думка вчених про те, що процес управління — мистецтво, суть якого полягає у використанні основ організаційного знання в області управління до реальності, тобто до практики [5, с. 19].

Що стосується визначення терміна "система управління", то варто спершу звернутися до визначення поняття "система". Дослівно даний термін перекладається з грецької як ціле, складене з частин. Найчастіше поняття системи використовують у значенні сукупності частин, пов'язаних спільною функцією. Ця функція є відображенням системоформуючих відносин.

За іншим визначенням, по даним А. Азріліяном у економічному словнику, під системою розуміється безліч взаємодіючих елементів, що знаходяться у відносинах та зв'язках один з одним, та складають цілісне утворення [2, с. 800].

У той же час "система управління" розглядається як "елемент організаційної структури фірми, у яку входять системи фінансування, планування, контролю, обліку тощо" [2, с. 810]. Тобто за даним визначенням система управління в цілому складається з окремих елементів — по суті, функцій управління.

У свою чергу, управління як функція реалізується через виконання ряду управлінських дій, що одержали назву функцій управління. Вперше їх склад був сформульований А. Файодем, який виділив п'ять функцій: планування; організація; розпорядження; координавання; контроль. В подальшому склад функцій поповнювався, у тому числі і за рахунок деталізації окремих видів управлінських робіт, тому різні автори пропонують різні їх переліки [1, с. 252].

Під функціями управління, як правило, розуміють частину організаційної діяльності з переробки інформації і прийняття рішень, з урахуванням цілей, дій або об'єктів дій, в результаті управлінських відносин з метою досягнення кінцевого результату.

Управління — сукупне здійснення ряду функцій. Уся різнопланова сукупність управлінських дій — на будь-якому рівні та у будь-якій системі може бути зведена до обмеженого переліку наступних функцій, що складають замкнутий цикл управління:

1) прийняття управлінського рішення;

Таблиця 1. Підходи до визначення сутності та ролі управління і менеджменту

Управління	Мистецтво (практика) виконання роботи	Менеджмент
	Наука (область людського знання)	
	Функція (вид діяльності)	
	Процес	
	Люди, що управляють організацією	
	Орган або апарат управління	

Таблиця 2. Класифікація функцій управління

Функції управління	Диференціація функцій управління
Прийняття управлінського рішення	Прогнозування
	Планування
Реалізація рішення	Організація
	Координація та регулювання
	Активізація та стимулювання
Контроль	Облік
	Аналіз

- 2) реалізація рішення;
- 3) контроль [6, с. 197].

Очевидно, що кожна з функцій управління може бути диференційована (табл. 2). Однак такий перелік функцій не є вичерпним і не в повному обсязі розкриває зміст самого процесу управління.

Н. Мартиненко пропонує класифікувати функції управління за двома основними ознаками [7, с. 89—101]:

— за видами управлінської діяльності в процесі поділу управлінської праці;

— за спрямованістю видів діяльності на об'єкт управління або фактори зовнішнього середовища.

Схематично взаємозв'язок даних функцій управління можна представити у вигляді схеми на рис. 1.

За першою ознакою виділяються загальні функції управління — планування, організація, контроль, та додаються такі функції, як регулювання, облік, аналіз, а функція мотивація замінюється на більш змістовне поняття "стимулювання".

За другою ознакою пропонується виділяти конкретні функції управління, кожна з яких є комплексною та буде включати усі загальні функції управління: планування, організація, аналіз, регулювання, облік, контроль, стимулювання. До їх складу входять: управління фінансами, забезпечення ресурсами, організація виробництва, управління кадрами, маркетинг.

На нашу думку, дана класифікація є найбільш вдалою та характеризує управлінські функції, виходячи з видів управлінської діяльності.

Системний підхід до управління відображає прагнення об'єднати всі види діяльності за рішенням управлінських проблем в єдину систему. При

якій кожна з функцій розглядається ізольовано від інших. При цьому увага концентрується на взаємопов'язаних окремих діях, кожна з яких у свою чергу є процесом. Таким чином, система управління представляється як у п р а в л і н с ь к і

функції, метою яких є рішення задач організації, що змінюються та взаємопов'язані.

Необхідно відмітити, що поняття "система" має декілька смислових значень. По відношенню до системи управління підприємством справедливим можна вважати визначення, що включають сукупність наступних положень:

— система як порядок, обумовлений планомірним, правильним розташуванням частин у певному зв'язку;

— система як сукупність принципів, що служать підставою якогось вчення;

— система як форма, спосіб устрою чого-небудь;

— система як сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних у єдине ціле.

Систему управління, згідно з відомим в теорії управління підходом, розглядають як сукупність наступних трьох основних елементів [7, с. 356]:

- методів управління;
- засобів комунікації та інформаційної техніки;
- персоналу.

Крім того, виходячи із вищесказаного, певний інтерес представляє наступне визначення: "управління — ефективний засіб адаптації системи до змін. При цьому зміні є основним об'єктом управління" [4, с. 293].

Процес управління передбачає наявність об'єкта та суб'єкта управління. Стосовно до підприємства як системи у якості суб'єкта виступає керуюча підсистема системи управління, що складається з наступних елементів: методи управління; техніка управління; відносини; організація управління; структура управління; процес управління; керуючі кадри.

казано на рис. 2.

Отже, на рис. 2 можна прослідкувати взаємозв'язок між суб'єктами та об'єктами управління у загальній системі управління. Прямий зв'язок виражається у вигляді впливу на об'єкт управління суб'єктом у загальній системі управління підприємством. Зворотний же зв'язок може виражатися у вигляді відповіді об'єкта на вплив через ефективність самого управління. Наприклад, стосовно системи управління на автомобілебудівних підприємствах, поставлена задача реорганізації системи управління підприємством. Сам процес реорганізації можна, на нашу думку, розглядати як професійну діяльність. Тоді ця діяльність буде стосуватися системи управління, що є у даному випадку об'єктом управління. У свою чергу суб'єктом управління може бути керівник підприємства або менеджери вищої ланки.

Таким чином, якщо прийняти до уваги, що система управління складається з окремих елементів — функцій управління, а функції управління може виконувати лише суб'єкт, то взаємозв'язок підсистем у загальній системі управління можна розширити (рис. 3).

З рис. 3 видно, що система управління — це взаємодія не лише сукупності взаємопов'язаних функцій управління, але й підсистем у процесах управління, з метою досягнення загального результату діяльності підприємства. Отже, виходячи з виявлених залежностей, доповнимо визначення "системи управління" як взаємодії сукупності взаємопов'язаних функцій у процесі управління під прямим впливом дій суб'єкта на об'єкт управління та зворотним зв'язком об'єкта із суб'єктом як показника ефективності управління.

Сам термін "реструктуризація підприємства" в широкому значенні — це зміна структури, способу організації його роботи. Буквально термін означає "зміну структури чого-небудь" [2, с. 893].

Якщо говорити про історію поняття, то слово "реструктуризація" (restructuring) було введено в професійний вжиток Джеком Велчем з General Electric на початку 80-х років минулого століття. У такому вигляді в професійному світі воно вже достатньо давно не використовується і широко практикується в основному в постсоціалістичних країнах. В даному контексті воно означає разовий, комплексний процес структурних перетворень, що переводить підприємство з виробничого типу організації в ринково-орієнтований.

Ю. Бріггем під реструктуризацією розуміє його реорганізацію — як економічну, так і юридичну. Реструктуризація означає зміну структури активів і витрат підприємства, що оголосили себе банкрутами і здійснюють встановлену законом процедуру виходу з такого стану, або фірмами, що намагаються підвищити ціну своїх акцій з метою запобігання перехопленню [3, с. 22].

П. Друкер розглядає реструктуризацію як зміну відносно структури бухгалтерського балансу і виділення чи злиття окремих підрозділів [6, с. 196].

Л. Лігоненко визначає реструктуризацію як зміни у структурі капіталу чи власності, чи зміни у виробництві, але ці зміни не повинні відбуватися постійно. В цілому таке визначення розк-

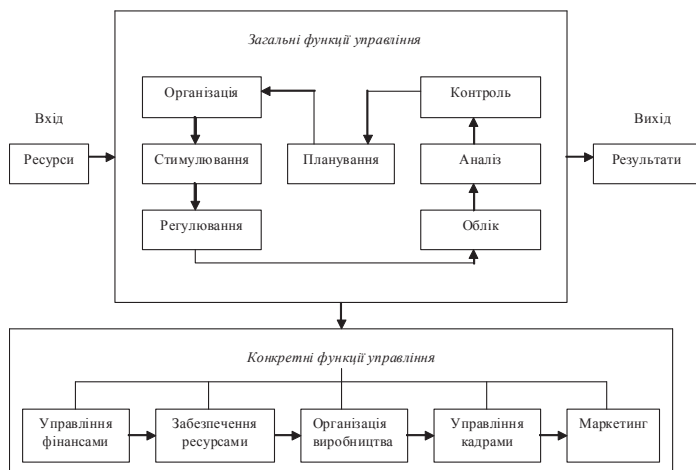

Рис. 1. Схема функціонального процесу управління

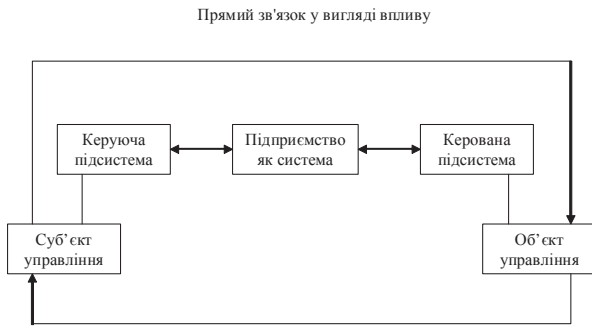

Рис. 2. Взаємозв'язок підсистем у загальній системі управління

риває сутність поняття як процесу змін, але розглядає ці зміни як одноразові [5, с. 65]. Варто зазначити, що префікс "ре" (от лат. re) вказує на повторну, відновлювальну дію.

П. Гохан процес реструктуризації розглядає як "забезпечення ефективного використання виробничих ресурсів, що призводить до збільшення вартості бізнесу" [5, с. 288]. Але, варто зазначити, що процес реструктуризації не завжди головною метою ставить підвищення вартості бізнесу, цілі реструктуризації можуть бути й іншими, які, на жаль, не були закладені у дане визначення.

Д. Нізалов під реструктуризацією розуміє процес зміни структури активів, власного капіталу та зобов'язань, організаційної структури, методів управління підприємства для адаптації підприємства в умовах зміни зовнішнього середовища [6, с. 198].

Л. Водачек розглядає реструктуризацію як зміну виробничої програми і пов'язані з цим нововведення у таких структурах: виробничій, функціональній, інформаційній, організаційній, кадровій, фінансовій. Основою для проведення реструктуризації він вважає підприємницьку стратегію [7, с. 67].

Л. Кальніченко реструктуризацію розглядає як теоретичну модель стратегічної реструктуризації промислового підприємства [6, с. 197].

Деякі автори поняття "реструктуризація" ототожнюють з поняттям "реформування", інші — з поняттям "реорганізація".

У Великому економічному словнику під редакцією А. Азріліяна, термін "реструктуризація" означає зміну структури, перебудову [2, с. 767]. У свою чергу термін "реформування" означає перетворення, зміна, перевлаштування чого-небудь, а термін "реорганізація" — це перетворення, перебудова [2; 3].

Тобто дані терміни з погляду їх лексичних значень однозначні і мають відмінності лише при використанні їх в певному контексті, в конкретній області, в нашому випадку — економіці.

Реструктуризація системи управління підприємством — це, перш за все, зміна її цілей і стратегії. За зміною цілей і структури слідує зміна організаційної структури, яка обслуговує і забезпечує їх реалізацію. Потім слідує зміна бізнес-

"здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентної продукції, підвищення ефективності виробництва" [8, с. 47].

На сучасному етапі термін "реструктуризація" був замінений терміном "трансформація". Цей термін є більш змістовним, оскільки охоплює значно глибші комплексні зміни, а саме — зміни базових цінностей і установок людей, які ведуть бізнес. Саме такі зміни, звичайно, ставлять перед собою підприємства при проведенні змін сьогодні. Під трансформацією ми розуміємо процес перетворень як прагнення зробити іншим.

Отже, характерною особливістю реструктуризації є комплексність перетворень, що проводяться. В результаті реструктуризації стан підприємства міняється і воно переходить до нових умов функціонування, відповідних умовам зовнішнього середовища, що змінилися. А це у свою чергу вимагає зміни і системи управління підприємством. Система управління підприємством передбачає не тільки зміни у структурі управління, але й якісні перетворення.

Реструктуризація системи управління підприємства полягає в найбільш повній адаптації його до нових умов господарювання.

ВИСНОВКИ

На основі виявлених залежностей взаємозв'язку між суб'єктами та об'єкта-

процесів, що забезпечують виконання виконавцями своїх функцій в рамках організаційної структури.

Серед усього вищепереліченого більшість авторів сходиться лише в тому, що реструктуризація — це комплекс заходів щодо зміни умов функціонування підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності.

У Методичних рекомендаціях щодо проведення реструктуризації системи управління державних підприємств реструктуризація розглядається як

ми управління у загальній системі управління стосовно підприємств автомобілебудівної галузі доповнено визначення терміна "система управління", як взаємодії сукупності взаємопов'язаних функцій у процесі управління під прямим впливом дій суб'єкта на об'єкт управління та зворотним зв'язком об'єкта із суб'єктом як показника ефективності управління.

Виходячи із вищевикладеного та узагальнюючи наявні теоретичні здобутки у сфері менеджменту, сформулюємо доповнене тлумачення терміна "реструктуризація системи управління" як комплексу заходів щодо адаптації системи управління до змінних умов функціонування з урахуванням зворотного зв'язку об'єкта із суб'єктом з метою відповідності дій розробленій стратегії підприємства. На нашу думку, дане визначення найточніше характеризує цільовий напрям здійснення структурних перетворень на підприємстві, у тому числі у системі управління. Крім того, дане визначення враховує взаємозв'язки та взаємодії між елементами системи управління у процесі реструктуризації.

Література:

1. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления. — К.: МП "ИТЕМ Лтд" СП "АДЕФ-Украина", 1996. — 534 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н.Азриляна. — 5-е изд. доп. и перераб. — М.: Институт новой экономики, 2002. — 1280 с.
3. Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент. — СПб., 1998. — 1437 с.
4. Гурне Б. Введение в науку управления: Пер. с франц. Г.С. Яковлева; Ред. и вступ. статья М.И. Пискотина. — М.: Прогресс, 1969. — 429 с.
5. Крайник О.П., Клепикова З.В. Финансовый менеджмент: Навч. посіб. — К.: Дакор, 2000. — 260 с.
6. Лепьохіна І.О. Стратегія і підходи до реструктуризації системи управління промислових підприємств // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2006. — № 4. — С. 196—200.
7. Мартыненко Н. Технология менеджмента: Учеб. для студентов высш. учеб. заведений. — К.: МП "Лесья", 1997. — 800 с.
8. Методические указания относительно проведения реструктуризации государственных предприятий // Бизнес. Бухгалтерия. — 1999. — № 15. — С. 47—50.

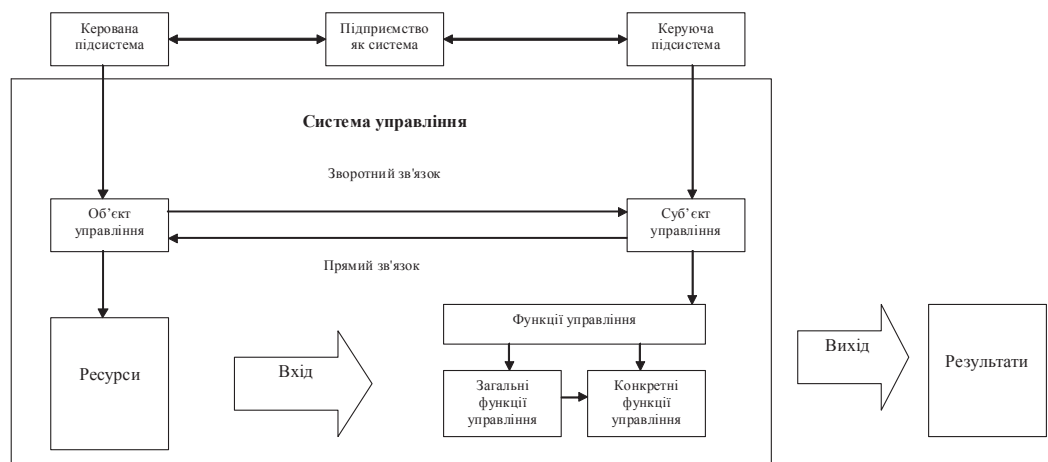

Рис. 3. Вдосконалена схема взаємодії та взаємозв'язку елементів системи управління